

BOLNICA CRVENOG KRIŽA U KRAPINI TIJEKOM PRVOG SVJETSKOG RATA OD 1914. DO 1918.

RED CROSS HOSPITAL IN KRAPINA, DURING THE FIRST WORLD WAR FROM 1914 TO 1918

Rajko Fureš*, Dubravko Habek**, Drago Kozina***

SUMMARY

Red Cross Hospital in Krapina, during the First World War, was active from 1914 to 1918. Hospital led by Dr. Mirko Crkvenac, oriented humanist. The hospital is operated thanks to the help of municipalities and citizens. The hospital staff concern is for civilian and military victims of the First World War. Dr. Crkvenac, with the support of the City of Krapina and Mayor Vilibald Sluga, he succeeds to the organization and operation of the hospital to an enviable level. Across the Austro-Hungarian Empire and Croatia, Hospitals Red Cross, had a significant role in caring for the wounded, injured and sick soldiers and civilians. Red Cross Hospital in Krapina, is an example of a well-organized hospital in the toughest conditions. Such an organization was not simple in its implementation, and left the valuable lessons and experience.

Key words: Red Cross Hospital; First World War; Krapina; Croatia.

* Medicinski fakultet Sveučilišta u Osijeku, Osijek, Hrvatska; Opća bolnica Zabok i bolnica hrvatskih veterana, Odjel ginekologije i porodništva, Zabok, Hrvatska.

** Hrvatsko katoličko Sveučilište; Klinička Bolnica Sveti Duh, Klinika za ginekologiju i porodništvo, Zagreb, Hrvatska.

*** Grad Krapina, Krapina, Hrvatska.

Adresa za dopisivanje: Rajko Fureš, Odjel ginekologije i porodništva, Opća bolnica Zabok i bolnica hrvatskih veterana, Bračak 8, 49210 Zabok. Epošta: rajko.fures@kr.t-com.hr.

UVOD

Dvadeseto stoljeća bilo je stoljeće velikih svjetskih ratova, tijekom kojih je po prvi puta upotrijebljen arsenal novoga oružja, od zrakoplova, tenkova, strojnica, dalekometne artiljerije do minsko eksplozivnih sredstava te bojnih otrova. U kliničkoj praksi javlja se i čitav niz ratnih ozljeda s kojima se medicinska struka kao ni ratni sanitet do tada nije susretao, a što je iziskivalo stvaranja novih smjernica i doktrina, kako bi se odgovorilo na novonastale izazove. Sa izbijanjem Prvoga svjetskog rata javljaju se novi izazovi i na području organizacije sanitetske službe, logistike te sveobuhvatne skrbi za sve potrebite, kako na ratnim tako i na pozadinskim područjima. Uz spomenuto se po prvi puta javlja potreba ustrojavanja sustava koji se po prvi puta uspostavljao, razvijao te evoluirao, sa svim svojim dobrim stranama i nedostatcima temeljem specifičnih okolnosti koje su ratne aktivnosti tijekom Prvoga svjetskog rata nametale. Upravo radi toga, uz milijunske ljudske žrtve, koje je Prvi svjetski rat za sobom baštiniio, kao nasljeđe je ostavio i veliki broj ranjenika te invalida. Iskustva ratnih bolnica diljem AustroUgarske monarhije, najbolje govore o tom vidu ratnih strahota, kao i problematici koja se javljala uz ratne ozljede, ranjavanja i druge bolesti, a sve do svršetka ratnih djelovanja 1918. godine [1,2].

CRVENI KRIŽ I BOLNICE CRVENOG KRIŽA TIJEKOM PRVOG SVJETSKOG RATA OD 1914. DO 1918.

Po izbijanju rata Crveni križ je u Hrvatskoj brojio 50 podružnica. Posebnom carskom odlukom skrb za ranjene i bolesne vojnike prenosi se u isključivu nadležnost Crvenog križa. Iako do početka rata nije postojala niti jedna, ubrzo se ustrojavaju brojne bolnice Crvenog križa na području AustroUgarske Monarhije, pa je tako i na području Hrvatske ubrzo organizirano 35 bolnica Crvenog križa [3-5].

Sigurno je da su tijekom Prvog svjetskog rata ratne bolnice Crvenog križa diljem Austro-Ugarske Monarhije, pa tako i na području Hrvatske, odigrale značajnu ulogu u skrbi za civilne i vojne žrtve rata. Primjeri Krapine i drugih mjesta diljem Hrvatske gdje su bile ustrojene ratne vojne bolnice Crvenog križa za vrijeme trajanja Prvog svjetskog rata, najbolji su dokaz zavidnog nivoa organizacije, humanosti i skrbi za one najpotrebitije, što je s jedne strane opomena i podsjetnik na besmisao neviđenih ratnih stradanja, a s druge strane najbolje govori o snazi hrvatskog naroda i ljubavi prema bližnjima i potrebitima, koja se uvijek u najtežim trenucima potvrđivala [3-5].

I u drugim mjestima na području Hrvatske za vrijeme Prvoga svjetskog rata osnivaju se bolnice Crvenog Križa. U nastavku iznosimo primjere Bjelovara [6] i Đakova [7]. Vezano uz ratnu bolnicu Crvenog križa u Bjelovaru [6], moramo napomenuti da je u Bjelovaru već u kolovozu 1914. započeo tečaj za bolničarke u bolnici Crvenoga križa, a isti se nastavio 13. lipnja 1915. Tečaj su vodili županijski fizik dr. Vilim pl. Pečić i bjelovarski gradski fizik dr. Herman Fischer, a tako izučene bolničarke sa završenim tečajem mogle su raditi u vojnim bolnicama i vojnim bolnicama na bojnopolju prema tadašnjim uredbama. U Bjelovaru su djelovale u vrijeme Prvoga svjetskog rata tri pričuvne vojne bolnice (Vojna bolnica, bolnica Crvenoga križa i bolnica u Gimnaziji). Bolnica Crvenoga križa djelovala je u Sokolskom domu do 1918. godine. Brojni bjelovarski liječnici mobilizirani na bojišnice dobivali su priznanja, kolajne i odličja od zapovjednika pukovnija pa sve do Njegova veličanstva kralja Franje Josipa i Karla, o čemu redovito izvještavaju novine i što se javno pohvaljuje. Od poznatih 175 liječnika 16. pukovnije od 1871. do 1919. godine, tijekom Velikoga rata više od stotinu njih obavljalo je službu tijekom samoga rata. Pri tome se tijekom Prvoga svjetskog rata, u bjelovarskim tjednicima oglašavaju redovito smrti pripadnika 16. pukovnije i njihovi pogrebi ukoliko je poginuli dopremljen u Bjelovar ili okolna sela. Bolnica Crvenog križa u Bjelovaru tijekom Prvoga svjetskog rata, bila je od pomoći brojnim ranjenim i oboljelim vojnicima i civilima [6].

I u Bolnici Crvenog križa u Đakovu, koja je djelovala za vrijeme trajanja Prvoga svjetskog rata, liječili su se ranjeni i oboljeli vojnici. Kao i u slučaju drugih bolnica Crvenog križa, ista je djelovala u pozadini bojišnice od 1914. do 1917. godine, a djelovala je u prostorijama sjemeništa, a financirala ju je Biskupija u Đakovu. Zapovjednikom bolnice u Đakovu imenovan je umirovljeni kapetan Andrija Pavić, dok su liječničku službu obnašali dr. Gustav Kraus i dr. Franjo pl. Labaš Blaškovečki. Bolnica u Đakovu imala je stotinu kreveta za vojnike te deset za časnike [7].

Prvi svjetski rat sa sobom je donio neka nova promišljanja. Strahote koje su doživljavali oni koji su bili poslani na „front“, inicirale su ponovno humanitarne aktivnosti i oživljavanje rada Crvenog križa. U svemu tome nije bio izuzetak ni Crveni križ u Krapini, što je bilo svjetlo u sveopćoj tmini, svjetlo koje ne blijedi ni do naših dana. Obzirom na spomenute okolnosti, te činjenicu da spomenuta tematika u stručnoj literaturi nije u dovoljnoj mjeri publicirana, imali smo potrebu provesti istraživanje te znanstvenoj i stručnoj javnosti predstaviti istraživanja o Bolnici Crvenog križa koja je u Krapini

djelovala za vrijeme trajanja drugoga svjetskoga rata od 1914. do 1918. godine [8-10].

BOLNICA CRVENOG KRIŽA U KRAPINI (1914.–1918.)

Ovaj rad obrađuje problematiku bolnica Crvenog križa u Hrvatskoj u Prvome svjetskom ratu, s posebnim osvrtom na bolnicu Crvenog križa koja je djelovala u Krapini. Temeljem spomenutih okolnosti formirana je i na tim temeljima djelovala u Krapini za vrijeme trajanja Prvoga svjetskog rata, od 1914. do 1918. godine, Bolnica Crvenog križa koju je vodio dr. Mirko Crkvenac, krapinski liječnik i svestrani društveni radnik [8,11,12].

Bolnica je djelovala u zgradi koja je danas u vlasništvu tekstilne tvornice Kotka d.d. iz Krapine. Uz spomenutu zgradu veže se i niz znamenitosti, pri čemu se ističe da je ista dugi niz godina bila nezaobilazna u raznim društvenim i kulturnim događanjima u Krapini. Među ostalim se u njoj 29. kolovoza 1841. održala prva kazališna predstava na hrvatskom jeziku, a 1847. godine izvedena je u njenim prostorima i prva hrvatska opera „Ljubav i zloba“ Vatroslava Lisinskog. Godine 1993., kada je Krapina obilježavala 800. godišnjicu postojanja, Odbor za obilježavanje 800. obljetnice Grada Krapine postavlja spomen ploču na tu zgradu u kojoj je za vrijeme Prvoga svjetskog rata bila Bolnica Crvenog križa u Krapini. U vrijeme Prvoga svjetskog rata zgrada u kojoj je djelovala Bolnica Crvenog križa, bila je u vlasništvu obitelji Lovrec [8,12].

Voditelj Bolnice Crvenog križa u Krapini, Dr. Mirko Crkvenac, rođen je u Čazmi 8. veljače 1860. U Krapini je djelovao od 1. svibnja 1906. – najprije na dužnosti sanitarnog inspektora te kotarskog liječnika. Prethodno je radio u Bjelovaru, a kasnije na području Zaboka. Za vrijeme Prvoga svjetskog rata (1914.–1918.) organizator je i voditelj Bolnice crvenog križa, koja je u Krapini djelovala zahvaljujući pomoći općina i građana. Vodio je, nakon toga do 1930. poznato Kneippovo lječilište u Krapini, a bio je aktivan u Društvu Crvenog križa, Dobrovoljnom vatrogasnom društvu te u Hrvatskom sokolu u Krapini. Životni put završava u Krapini 18. studenoga 1936. [8,11,12].

Krapinska Bolnica Crvenog križa ostavila je za vrijeme Prvoga svjetskog rata značajan trag: u liječenju ranjenika te njihovom oporavku, odgovarajući na izazove vremena, koje iz današnje perspektive nije bilo ni malo lako, a što spomenutoj bolnici daje dodatnu težinu, na čemu treba zahvaliti kako ravnatelju bolnice dr. Crkvencu, tako i svim njenim djelatnicama i djelatnicima. Kroz prikaz obilježavanja stote obljetnice osnivanja Bolnice Crvenog križa

u Krapini, željeli smo odati zahvalnost svima onima koji su se u tim teškim trenucima nesebično stavili na raspolaganje svima potrebitima, poglavito dr. Crkvencu i njegovim suradnicima, koji je za svoje djelovanje imao potporu tadašnje lokalne zajednice predvođene načelnikom Krapine – Vilibaldom Slugom [8,12].

Za izučavanje povijesti Bolnice Crvenog križa u Krapini, vrlo je značajan podatak, da je Općinsko poglavarstvo Krapina, 1914. godine, pod točkom 177., dodijelilo Crvenom križu Krapina iznos od 100 kruna za održavanje mobiliziranih osoba. Ulagani su iznimni naponi, tako da je prikupljana pomoć za one koji su bili pod oružjem, ali i za one koje su mobilizirani ostavili kod kuće. Isto je tako

Dr. Mirko Crkvenac, upravitelj Bolnice Crvenog križa u Krapini tijekom Prvog svjetskog rata, od 1914. do 1918.

na razne načine izražavana zahvalnost za iskazani patriotizam, odnosno veliku brigu za vojnike koji, daleko od svojih domova, nisu sami. Spomenuto se može iščitati iz popratne okružnice „Kraljevske zemaljske vlade – odjel za bogoštovanje i nastavu predstojnika ratno-pripomoćnoga ureda u Budapešti“, u kojem se uz ostalo ističe: „Ugodna mi je dužnost izreći u ime ratne pripomoći učiteljstvu kraljevina Hrvatske i Slavonije te svima ostalim sabiračima i darovateljima svoje priznanje i toplu zahvalu pripomoćnoga ureda za dokazani patriotizam i uloženi trud prigodom sabiranja darova za nabavu božićnice našim vojnicima...“ [8,12].

Krapinčani su pak svoju humanost za vrijeme Prvoga svjetskog rata iskazivali na različite načine. Iz zapisa dugogodišnjeg Voditelja Zavičajnog muzeja u Krapini, velikog zaljubljenika u Krapinu, dr. Antuna Kozina (nezaobilaznog

Osoblje Bolnice Crvenog križa u Krapini, s vojnicima i časnicima na liječenju u bolnici. Desno uz dr. Crkvenca (u crnom šeširu) je načelnik Krapine Vilibald Sluga.

i sveprisutnog kroničara Krapine), u prve dobrovoljne bolničarke ubrajaju se Marija Vrence r. Wochel, Jelena Sučić r. Postl i Cvijeta Hudjek, a njih je pak osposobljavao upravo dr. Mirko Crkvenac, koji je kao požrtvovni liječnik i sam pružao medicinsku njegu i pomoć. Mnoge djelatnice i djelatnici Bolnice Crvenog križa u Krapini bili su nagrađeni za svoj požrtvovni rad. Kao prilog i potporu potrebitima, 18. kolovoza 1914., odbornici općine Krapina donijeli su odluku o izdvajanju iz gradske blagajne novčane pomoći Crvenom križu, kao i pomoći za obitelji mobiliziranih vojnika [8,12].

Vrlo značajne podatke o aktivnostima vezanim za humanitarnu djelatnost saznajemo i iz pisanja tjednika „Hrvatsko pravo“ (broj 17, Varaždin, 17. listopada 1914.): „Predprošle nedjelje priređena je u našem ubavom trgovištu inicijativom „Gospojinskoga odbora“ pred zgradom male realne gimnazije javna pučka tombola u korist siromašnih

Dobrovoljna bolničarka Marija (Micika) Vrence rođ. Wochel.

obitelji ratnika kotara Krapina. Čisti prihod oko 600 kruna.“ [8,13].

U daljnjem slijedu, nastavlja se tekst pod naslovom: „Krapina za ranjenike“: „Nastojanjem građanstva na čelu s načelnikom trga Krapina Vilibaldom Slugom pripremljeno je za ranjenike, koji su imali stići u Krapinu, 20 kreveta. Spomena je vrijedno, što su te krevete, posve nove sa svom posteljinom, poklonili gđa Fanika grofica Kulmer, gđa Sofija Sluga, supruga načelnika, gđa Vanić, Pavla Wöfl, Beštelak i druge. Opskrbu davati će također ranjenicima građani krapinski, a uz opredijeljene već bolničarke bditi će nad čistoćom i redom kod ranjenika kr. kotarski liječnik sa gđama odbornicama odbora za ratnu pomoć.“ [8,13].

Tjednik „Hrvatsko pravo“ (broj 20, od 8. studenoga 1914.). izvješćuje svoje čitatelje: „Minule subote dne 31. o. mj. dopremljeni su konačno i u Krapinu prvi ranjenici. [...] Stigli su večernjim vozom iz Zagreba i to njih 40 na broju. Na kolodvoru dočekalo ih je građanstvo... Za ranjenike uređeno je osam soba, u kući načelnika Sluge 20 posve novih kreveta izrađeno je besplatno po ovdašnjim stolarskim i tesarskim obrtnicima, a građu je darovao gosp. Ferdo Lamer, vlasnik pilane...“ U djelovanju Bolnice Crvenog križa u Krapini, upravu i nadzor vodi odbor za skrb ranjenih vojnika u Krapini, a danomice imaju službu po jedna od milostivih gospođa iz gospojinskoga odbora, te gđice Deutsch i Hudjek, koje uz marljivog našeg kr. kotarskog liječnika dr. Crkvenca sanitarnu službu u bolnici na potpuno zadovoljstvo građanstva i bolesnika obavljaju....“ [8,14].

Načelnik Vilibaldo Sluga, kako ga danas vide posjetitelji Muzeja krapinskih neandertalaca.

Medalja „Patriae ac humanitati“ (domovini i čovječnosti) dodijeljena 1914. Jeleni Sučić, rođenoj Postl iz Krapine, aktivistici Crvenog križa i dobrovoljnoj bolničarki.

*Dne 15. prosinca 1916. odaslala je škola
predsjedništvo društva, Crvenoga križa
u Zagrebu 48 kruna 43 flira milodara,
što ih je sakupila školska mladež u ra-
tne svrhe.*

Spomen-list iz 1914. mladeži obje pučke škole u Krapini, za njihov prinos božičnici, za borce, branitelje domovine i udovice i siročad palih junaka.

„Hrvatsko pravo“ u siječnju 1915. bilježi da je bolnica proširena za još desetak kreveta i da u njoj boravi 52 ranjenika. Isto tako, na žalost je zapisano i ono što nitko ne želi, ali se u takvim okolnostima, ipak, događa. „Dne 27. prosinca pokopan je na krapinskom groblju, uz ogromno saučešće, prvi u Krapini preminuli ranjenik. Žitelj je to iz Zaboka imenom Dragutin Borovčak... Na sprovodu je bilo preko 1.000 osoba, sva mjesna inteligencija i okolišno pučanstvo...“ [8,15].

I „Ilustrovani list“, broj 3 (Zagreb, 15. siječnja 1916.) pisao je o liječenju u Krapini: „Bolnica Crvenog križa u Krapini – malo se doduše do sada pisalo u novinama o plemenitom i požrtvovnom radu, koji dražestna naša Krapina, taj biser Hrvatskog zagorja, doprinosi u ratne svrhe; ali zato je tim većma hvale vrijedan taj skromni rad. Već preko godinu dana ustrojena je ondje brižnim nastojanjem i zaslugom g. Kr. Kotarskoga predstojnika Aurela Vukovarca i načelnika Vilibalda Sluge bolnica Crvenog križa za ranjene naše dične junake raznih narodnosti. Ta je bolnica, kojoj je duša požrtvovni kr. Kotarski liječnik gosp. Dr. Mirko Crkvenac, već do sada mnogu suzu sa patničkog lica otrla i mnogu bol ublažila našim vojnicima“ [8,16].

Saznajemo i o tome da je u Krapini u ljetno doba kroz 4 mjeseca boravio oporavni odjel 31. domobranske austrijske infanterijske pukovnije koja ima inače sjedište u Gružu u Dalmaciji. Isto tako se saznaje da je mjeseca studenoga stigao u Krapinu i jedan odjel sanitetskih četa, i to da se spremi za svoju tešku zadaću, koja ga čeka. Krapinsko cjelokupno građanstvo pri tome „svakom zgodom simpatično susreće naše vojnike i ide im svuda patriotski na ruku, tako da se vojnici, koji ostavljaju Krapinu, pri rastanku ne mogu dosta nahvaliti ljubaznosti, kojom su ondje primljeni bili...“ [8,12].

Krapinčani s ranjenicima Hrvatskog domobranstva iz Bolnice Crvenog križa u Krapini, na Hušnjakovom, 1914.

Na prikupljanju pomoći u tim teškim ratnim godinama zalagao se i Bartol Pleško, kotarski šumar, a i članovi Skautske organizacije također su pritjecali u pomoć dopremljenim ranjenim vojnicima. U povijesnom se kontekstu spominje i „Samaricićanski“ – pomoćni odjel. Isti je djelovao, kako je zapisano, na uspješnim tradicijama dobrotvorne organizacije Crvenog križa Krapina. Iz doba djelovanja prve privremene bolnice godine 1914.–1918. uspješno su obavljali svoj posao: Mirko Hirš, Jelena Sučić r. Postl, Cvijeta Hudjek, Marija Vrence r. Wochel... (Možemo zaključiti da se iste osobe javljaju u raznim dobrotvornim organizacijama.). Prema svjedočanstvu Spomenice iz Osnovne škole u Pregradi, 14. prosinca 1916. godine „odaslala je ova škola kr. velikom županu u Varaždinu 60 kruna 78 filira, što ih je sabrala školska mladež za božićnicu našim vojnicima...“ U primjereno ispisanoj Spomenici (vidi Sliku 6) nalazimo još podataka o prikupljanju pomoći. Obzirom na brojna svjedočanstva, čini se da je u većini mjesta prikupljanje pomoći bilo svrhovito organizirati u školama. Svjedoči nam to i Spomenica krapinske osnovne škole (školska godina 1916./1917.): „Školska mladež obih pučkih škola i stručne škole sabrala je 1916./1917. godine za ratne invalide 139 K i 23 f, a za Crveni križ 116 K i 63 f, vođene su još neke akcije, tako da je sakupljeno nešto više od 374 K“. U sakupljanje novčane pomoći za Crveni križ, 1917. godine uključila se i

Srednja škola Krapina. Zapisano je da su tijekom nekoliko mjeseci sakupili 11 kruna i 99 filira. Uz to sakupljali su se novčani prilozi i za ratnu siročad – sakupilo se 173 kruna i 87 filira. Iznos od 44, 59 kruna bio je sakupljen za invalide. Jednako tako vodila se briga i za gladnu djecu iz Hrvatskog Primorja, Dalmacije, Bosne i Hercegovine (sakupilo se 12,86 kruna), uz sve to trebalo je iskazati i ljubav prema carskoj kruni. Bila je pokrenuta akcija sakupljanja novaca za spomenik caru i kralju Franji Josipu I. Spomenica pregradske osnovne škole govori nam i o velikom pritisku kojem su bili podvrgnuti nastavnici, koji su trebali od djece tražiti da svaki dan donose novac u školu. „...Dne 8. srpnja 1918. odaslala je ova škola 123 kruna 32 filira milodara, sabranih po školskoj mladeži i to: a) Predsjedništvu gospojinskog društvenoga odbora gospođa u Varaždinu za zaštitu djece iz hrvatskoga Primorja, Istre, Bosne i Hercegovine ..53 k i 70f; b) Predsjedništvu Crvenoga križa u Zagrebu ... 24,80 k...; c) Predsjedništvu središnjeg zemaljskog odbora za zaštitu porodica mobiliziranih i u ratu poginulih vojnika iz kraljevine Hrvatske i Slavonije u Zagrebu... 44,82 k“ [8,12].

ZAKLJUČAK

Sigurno je da su tijekom Prvoga svjetskog rata ratne bolnice Crvenog križa diljem AustroUgarske Monarhije, pa tako i na području Hrvatske odigrale značajnu ulogu u skrbi za civilne i vojne žrtve rata. Primjer Bolnice Crvenog Križa u Krapini, koja je djelovala za vrijeme Prvog svjetskog rata, od 1914. do 1918. godine, najbolji je dokaz postojanja zavidnog nivoa organizacije, humanosti i skrbi za one najpotrebitije.

LITERATURA

1. Stevenson D. 1914. – 1918. Povijest prvog svjetskog rata. Fraktura, Zaprešić, 2014.
2. Christopher Clark. The Sleepwalkers: How Europe Went To War In 1914. Penguin / Allen Lane , 2012.
3. Drago Kozina. Gradsko društvo crvenog križa Krapina. U službi humanosti od 1885. Monografija. GDCKK, Krapina 2011.
4. Fureš R, Habek D, Kozina D. Krapinska ratna vojna bolnica Crvenog križa u Krapini (1914. – 1918.). Prilog obilježavanju stote obljetnice od početka I. Svjetskog rata. 15. Znanstveni skup – „Rijeka i riječani u medicinskoj povjesnici“. Rijeka, Medicinski fakultet, 7.11.2014. Zbornik sažetaka:25.
5. Fureš R. Bolnice Crvenog križa u Hrvatskoj u Prvom svjetskom ratu. Znanstveni skup. Zdravstvo i socijalna zbivanja u Prvom svjetskom ratu. Hrvatsko katoličko sveučilište Zagreb. 20.11.2014. Program i sažetci: 9-10.
6. Habek D, Strugar V. Mortalitet 16. Varaždinske pukovnije u velikom ratu 1914.-1918. Zavod za znanstveno-istraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti Varaždin. Zagreb-Varaždin 2014;99-123.
7. Ostajner B, Geiger V. Đakovo i Đakovština u Prvom svjetskom ratu 1914.-1918. Muzej Đakovštine, Društvo ljubitelja starine Đakovo. Katalog izložbe, Đakovo, 2014.
8. Drago Kozina. Gradsko društvo crvenog križa Krapina. U službi humanosti od 1885. Monografija. GDCKK, Krapina 2011.
9. Fureš R, Habek D, Kozina D. Krapinska ratna vojna bolnica Crvenog križa u Krapini (1914. – 1918.). Prilog obilježavanju stote obljetnice od početka I. Svjetskog rata. 15. Znanstveni skup – „Rijeka i Riječani u medicinskoj povjesnici“. Rijeka, Medicinski fakultet, 7.11.2014. Zbornik sažetaka:25.
10. Fureš R. Bolnice Crvenog križa u Hrvatskoj u Prvom svjetskom ratu. Znanstveni skup. Zdravstvo i socijalna zbivanja u Prvom svjetskom ratu. Hrvatsko katoličko sveučilište Zagreb. 20.11.2014. Program i sažetci: 9-10.
11. Čandrlić C. Od dvorca Bračak do nove bolnice Bračak. Hrvatsko zagorje, časopis za kulturu. Kajakaviana, Donja Stubica, XI(2005):1;106-113.
12. Kozina A. Krapina i okolica kroz stoljeća. Varaždin, 1960.
13. Hrvatsko pravo. Varaždin, broj 17., 17. listopada 1914.
14. Hrvatsko pravo. Varaždin, broj 20. 8. studenoga 1914.
15. Hrvatsko pravo. Varaždin, siječanj 1915.
16. Ilustrovani list. Zagreb, broj 3., 15. siječnja 1916.

SAŽETAK

Bolnica Crvenog križa u Krapini, za vrijeme Prvog svjetskog rata, djelovala je od 1914. do 1918. Bolnicu je vodio dr. Mirko Crkvenac, krapinski liječnik i svestrani društveni radnik. Bolnica je djelovala zahvaljujući pomoći općina i građana. Osoblje bolnice skrbilo je za civilne i vojne žrtve Prvog svjetskog rata. Dr. Crkvenac, uz potporu Grada Krapine i gradonačelnika Vilibalda Sluge, uspijeva dovesti organizaciju i djelovanje bolnice na zavidnu razinu.

Diljem Austro-Ugarske Monarhije i Hrvatske bolnice Crvenog križa imale su značajnu ulogu u skrbi za ranjene, ozlijeđene i oboljele vojnike i civile. Krapinska bolnica Crvenog križa primjer je dobro organizirane bolnice u najtežim uvjetima. Takva organizacija nije bila jednostavna u svojoj provedbi, a ostavila je vrijedne pouke i iskustvo.

Ključne riječi: Bolnica Crvenog križa; Prvi svjetski rat; Krapina; Hrvatska.